

ВІДОБРАЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО НАРОДНОГО ВБРАННЯ У ТВОРАХ ВАСИЛЯ СВИДИ

УДК 730:391(477.87)

Роман ПИЛИП,

*кандидат мистецтвознавства, старший викладач ЗХІ,
м. Ужгород, Україна*

Анотація. У статті на основі порівняльного методу проводиться аналіз творів художника. Мистецька спадщина скульптора розглядається як явище образотворчого мистецтва Закарпаття та джерело вивчення культури, побуту, традиційного народного костюму його способів носіння, вишивки.

Ключові слова: Василь Сvida, скульптура, традиційний народний костюм, вишивка, крій сорочки, пластика, етнографічні особливості.

Землі потрібен не тільки дощ та сонце але й гармонія. Чи не тому наш край багатий талантами. На Закарпатті ще в першій половині ХХ ст. функціонувала народне мистецтво: різьба, вишивка, гончарство та інше. Ряд дослідників періоду входження Закарпаття до складу Чехословаччини захоплювались народним мистецтвом краю. С. Маковський називав Закарпаття оазисом культури, тут в силу природних, географічних чинників довго зберігалась народна культура, що впливала на образотворче мистецтво. Відвідуючи Закарпаття американський художник Роквел Кент казав, тут стільки сонця, що кожен третій повинен бути художником.

У 2013 р. було відзначено 100 річчя від дня народження народного художника України, першого на Закарпатті лауреата Державної премії України ім. Т. Шевченка [1, с. 2]. Художник для наступних поколінь залишається передусім у творах. В уламках чиеїсь свідомості, що переказуються у мистецькому середовищі стаючи легендами. Дослідження яке повною мірою, об'єктивно відображало життя, творчий поступ, мистецтвознавчий аналіз творів В. Свиди нема. Роботи скульптора мають таке саме виховне значення для молоді, як свого часу мали для старшої генерації закарпатців таблиці для шкіл Й. Бокшая. Розкриваючи в них красу рідної землі та значення праці [3, с. 4]. Мистецька спадщина скульптора багата на побутову, етнографічну тематику «Поцілу-

*Кохання. Коли мама сплять. 1978.
Дерево, горельєф,
кругла скульптура.*

нок», «Увиванець», «Сварка на межі». Звернення В. Свиди до цього виду мистецтва мало значення на розвиток скульптури Закарпаття, що до нього була слабо розвинена. З 1930-х років у краї працюють такі скульптори як І. Гарапко, І. Петридес, О. Шимоналі-Мондич [2, с. 32.].

Для об'єктивного та повного висвітлення творчості майстра слід враховувати такі етапи становлення як: дитинство, навчання в с. Ясіня, формування майстерності в реставраційних майстернях в Брно, творча діяльність художника на батьківщині.

Вивчення біографії дає розуміння мистецької спадщини митця в контексті розвитку образотворчого мистецтва. В його роботах відображено образи старого Закарпаття.

Аналіз творів В. І. Свиди слід проводити не тільки з позицій характеристики форми, технічної досконалості дерев'яних скульптур їх пластики але й змісту, тематичного наповнення, ідеї твору.

Звичайно у формуванні особистості, відіграє дитинство. Сам майстер висловлювався так: «Я так і залишився на все життя селянином. Схід сонця зустрічаю на ногах і за своїм станком, як за плугом бо інакше з якою совістю їстиму хліб». Коли вже став художником то спогади з дитинства та юності відіграли велику роль у його творчості і викликали до життя такі твори «До школи», «Пастух з буйволом», «Вівці мої вівці», «Поцілунок» [3, с. 4].

Практично нічого не висвітлено в літературі про період навчання В. Свиди в Ясінській школі з художньої обробки дерева студентом якої він був з 1930 року [5, с. 1]. Безумовно тривале перебування в Ясіні формували художньо культуру майбутнього митця адже як пише Н. Братасюк «Ясіня то Гуцульщина, а гуцули споконвіку кохаються в різблярстві». Закарпатська гуцульщина найдовше зберігала форми традиційної культури краю. Тут до середини до 60-х років минулого століття побутовали колоритні

На ярмарок в дощ. 1985

*Пряля на коні. 1981.
Дерево. 78,5x80x45. ЗМНАП.*

традиції, костюми, вишивки. Гуцульщина у 20-30-ті рр. ХХ ст. не могла залишити байдужим майстра і у його творчості залишила помітний слід [5, с. 2]. Гуцульські типажі переважають у його творчості з характерними етнографічними рисами. В. Свида достовірно передає особливості традиційного народного костюму Закарпатської Гуцульщини.

На Гуцульщині митець здобув основи професійної освіти під керівництвом відомого різьбляра В. Фуліка. Після закінчення школи працював як майстер-різьбляр у майстерні художніх виробів з дерева якою керував А. Демчик [5, с. 2].

Подорожі Моравією у пошуках роботи, в кінцевому результаті призвели художника до поглиблення професійної майстерності. Мандри з метою вдосконалення завжди невід'ємна складова становлення особистості. За кордоном В. Свида знайомиться

із європейським мистецтвом. Брно, Левоча, Прага – не весь список міс в яких майстер знайомиться з архітектурними бароковими комплексами, віттарним різьбленням храмів, вітражами. 1937 р. у Брно працює в реставраційних майстернях братів Котрбових. Герман Котрба розширив фахові знання молодого скульптора [5, с. 2]. Прийшло філософське розуміння мистецтва, чому сприяли знайомства та спілкування з художниками із кола майстерні.

Після війни формування закарпатської школи живопису, утворення художньої спілки, активна творча діяльність, мистецьке середовище, підтримка та поради колег сприяють творчому зростанню та кар'єрному росту В. І. Свида. Його ранні роботи Мар-

Годувальниця

*Крій традиційної жіночої сорочки
бойків Закарпаття*

тиненко ставить в один ряд із такими визначними творами живописців як Ф. Манайло, Й. Бокшай, А. Ерделі, А. Коцка.

Метою статті є на основі порівняльного аналізу з'ясувати рівень відображення етнографічних рис в скульптурах В. Свиди, виявити певну локальну варіативність елементів традиційного народного вбрання Закарпаття.

Роботи В. Свиди мають не тільки мистецьку, культурну вартість але є джерелом дослідження різних аспектів культури – народного вбрання, тканини, вишивки. З цього погляду на творчість скульптора можна дивитись й з позицій достовірного відображення локальних комплексів вбрання та вишивки Закарпаття XIX – першої половини XX ст.

В силу натурального господарства, столітніх традицій народ виробив досконалі технічні

прийоми виготовлення різноманітних тканини, що різняться фактурою, грою переплетень основи та піткання. В роботі «На ярмарок в дощ» художньо виражальними засобами притаманними дерев'яній скульптурі автор досконало передає фактуру тканин різних за призначенням та способом виготовлення. Тут бачимо тонкі саржевого переплетення, і грубі вовняні тканини. Весь свій вільний час жінки присвячували пряденню ниток, тканню, вишиванню адже це було життєво необхідно в умовах натурального господарства. В роботі «Пряля на коні», автор зображає своєрідний спосіб проведення дозвілля.

У круглій скульптурі «Коли мама сплять» бачимо вже механізований спосіб виготовлення ниток за допомогою механічної ку-

делі, та багатство інтер'єрних тканин: скатертини, рушники, предмети постільної білизни. Ткацтво на Закарпатті має тисячолітню історію, традиційно тканини декорували тканими смугами «партицями» вишивка на них з'являється пізніше. Передусім вишивка розвинулось на вбранні і є невід'ємною прикрасою традиційного народного вбрання. Характер форми та крою одягу сформувались на початку ХІХ ст. Виділяють 4 основні локальні комплекси строю з певними різновидами. Вони в загальних рисах співпадають з етнографічним районуванням краю та мають свої чітко виражені локальні характеристики. Роботи В. Свиди засвідчують глибокі пізнання народного мистецтва. Достовірно з описовою точністю він передає характер костюму гуцулів, лемків, бойків, долинян Закарпаття. У роботі «Продавці медівників» зображено постаті людей у костюмах гуцулів та долинян мараморощини. Наприклад за такими складовими костюму запаски, сердак, спотіб пов'язування хустки бачимо гуцулку. Долиняни мараморощини зображені в додільних сорочках, платах, полотняному лайбику, бунді, сорочці ладані та хустці, кінці якої зав'язувались спереду шиї.

Олена Полянська одна з перших характеризувала форми традиційного вбрання, що ставить в основі типології локальних різновидів костюму. Так за формою стрій можемо поділити на прямий, пірамідальний, злегка приталений та дзвоникоподібний. Ці особливості костюму виражено в скульптурних роботах В. Свиди. Кругла скульптура тривимірно передає форму, тому є цінним джерелом пізнання традиційного народного вбранні Закарпаття.

Бойківський костюм представлений роботою «Мати верховинка. Про що свідчать, складові строю – сорочка «оплічя», спідниця, плат, гуня, хустка молодиця. На фартусі зображено один з найпоширеніших у вишивці бойків Закарпаття мотив кривулі, що є одним з найдавніших геометричних орнаментів на Закарпатті.

Гуцульський костюм основою якого є довга сорочка з вставками, запаски, сердак, вишитий кептар через тематику робіт найпоширенішій і добре представлених в творах В. Свиди. Такі архаїчні форми одягу як гуля, сердак, гуцули виготовляли самі із сукна вибитого у спеціальних ступах в млині. Сукно було щільним та не пропускало воду. У роботі «Під дощем» 1969 р. бачимо фігури подружжя яке вирушає в проливний дощ на полонину захищене традиційним вбранням із сукна.

Костюм долинян Закарпаття має свої локальні варіації. Скульптор передає характерні риси костюмів ужанських, марамороських, боржавських та перечинсько-березнянських долинян з певними міськими та словацькими впливами. Народне вбрання долинян Закарпаття відображено в наступних роботах: «Над колицкою», «З Поля», «Ворожка», «Пастух з буйволом» та ін.

У роботі «Сварка на межі» автор показує костюм українця з мараморощини в сорочці «лайданя» та угорця який зображений в угорському поясному вбранні «шурц», та вишитій бунді, що є символом заможності. Таким чином робота має не тільки соціальне але й етнічне забарвлення конфлікту. Часто контурною різьбою скульптор зображував загальні риси традиційної одягової вишивки. В. Свида добре знав особливості крою народного вбрання, про що свідчить серія жанрових робіт де зображено як мати годує дитину. На давніх сорочках годувальниць робили розріз вздовж шва, адже станок сорочки кроївся з декількох полотнищ, але в бойків Закарпаття розріз на сорочці був з боку. Побачити два різні типи крою сорочок можемо у роботах «Мати годує дитину» (1946) та «Гуцульська родина» (1946).

Отже у роботах автор тонко відображає костюм усіх етнографічних районів Закарпаття. Його роботи документально передають особливості традиційного народного вбрання Закарпаття XIX – першої половини XX ст. Завдяки художньо-виражальним засобам скульптури, деталізації персонажів, етнографічній тематиці. Свида в притаманний спосіб для скульптури передає форму вбрання, його конструкцію, фактуру, декор та вишивку. Об'ємна скульптура є не тільки пам'яткою образотворчого мистецтва Закарпаття а й етнографічним джерелом різних аспектів культури краю. В якій відображено промисли й ремесла, працю й свято, народне вбрання, вишивку, інтер'єр.

Роботи з таким ступенем деталізації, тематичним наповненням, до В. Свида у скульптурі ніхто не виконував. Сьогодні звертаючись до тем народного життя, минулого краю художнику необхідно підіймати історичні джерела. Дерев'яні скульптури, теракота, майоліка і фаянс дають уявлення про територіально-етнографічні типи одягових комплексів та вишивки на народному вбранні Закарпаття: гуцулів, бойків, лемків та долинян мараморощини, боржавщини, ужанщини і перечинсько-березнянських

долинян. Також висвітлено вбрання словаків, угорців та частково румунів Закарпаття. В силу колоритності костюму його декору та тематики твору автор не рівномірно надавав перевагу тому чи іншому типу костюму. Так можемо констатувати, що найбільш висвітлене народне вбрання гуцулів Закарпаття, долинян мара-морощини та боржавщини (переважно в майоліці). Повною мірою, але в меншому обсязі представлено в творчості В. І. Свиди костюм долинян ужанщини, бойків та лемків Закарпаття. Таким чином, скульптор монументально відобразив всі етнографічні риси традиційного народного вбрання Закарпаття.

ЛІТЕРАТУРА

1. 100 років від дня народження Василя Свиди, народного художника, лауреата Шевченківської премії відзначено на державному рівні [Текст] // Культура і життя. – 2013. – 9 серпня (№ 32). – С. 2.
2. Воістину народний [Текст] // Культурологічні джерела (№ 4). – 2008. – С. 32-33.
3. Панько. М. Ювілей великого скульптора до 100 річчя з дня народження В. Свиди // вісті Ужгородщини. – 2013. – 5 квітня. – С. 4
4. Свида-Панько М. Родовідними стежками [Текст]: Спогади та оповіді про родину свидів із села Пацканьово ужгородського району Закарпатської області / М. М. Свида-Панько. – Ужгород, 2010. – 112 с.
5. Закарпаття у творчості В. І. Свиди [текст]: Каталог / Відпов. за вип. Брата-сюк Н. М. – Ужгород. – 2004. – 18 с.

REPRESENTATION OF TRADITIONAL FOLK WEAR IN THE WORKS OF VASYL SVYDA

Roman PYLYP,

*Ph. D. (history of art), senior instructor of Transcarpathian Art Institute,
Uzhgorod, Ukraine*

Annotation. *A comparative method is used in the article to analyse the works of the artist. The art heritage of the sculptor is considered as a phenomenon of the Transcarpathian pictorial art and as a source of investigation of culture, life, traditional costumes and manner to wear it, embroidery.*

Key words: *Vasyl Svyda, sculpture, traditional folk wear, embroidery, shirt cutting-out, plastics, ethnographic peculiarities.*